

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ**

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: «ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟ-
ΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ»

Καθηγητής: Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος

Επιμέλεια: Φασούλα Άννα

A.M:1340200200570

Θερινό Εξάμηνο 2007-2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ.3
<u>2.Συνταγματική κατοχύρωση των ανθρώπων με αναπηρία</u>	σελ.9
2 ^α .Ανθρώπινη αξία αρ.2Σ.....	σελ.11
2β.Η ισότητα αρ.4Σ.....	σελ.12
2γ.Η ελευθερία αρ5Σ.....	σελ.14
<u>3.Προστασία σε νομικό επίπεδο</u>	σελ.15
3 ^α .Ανικανότητα για εργασία.....	σελ.16
3β.Ανάγκες ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης.....	σελ.18
3γ.Ειδική εκπαίδευση κωφών.....	σελ.19
3δ.Επαγγελματική κατάρτιση και αποκατάσταση.....	σελ.19
3 ^ε .Επιδοματική προστασία παραπληγικών και τετραπληγικών.....	σελ.20
3στ.Επιδοματική προστασία διανοητικά καθυστερημένων.....	σελ.22
3ζ.Επιδοματική προστασία τυφλών.....	σελ.23
<u>4.Συμπεράσματα επί των μέχρι τώρα εκτεθέντων</u>	σελ.24
<u>5.Δημόσιο «δικαίωμα» των προνοιακών παροχών</u>	σελ.26
<u>6.Κοινωνική πρόνοια</u>	σελ.27
6 ^α .Έννοια κοινωνικής πρόνοιας και περιεχόμενο.....	σελ.27
6β.Συνταγματικά ερείσματα.....	σελ.28
<u>7.Ευρωπαϊκή Ένωση- Ειδικότερα το άρθ. 26 του Κοινοτικού Χάρτη των Θεμελι- ωδών Δικαιωμάτων</u>	σελ.29
7 ^α .Λοιπές διεθνείς Συμβάσεις.....	σελ.32
8. <u>Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών</u>	σελ.32
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	σελ.33
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΑμεΑ.	σελ.34
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ.38

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1α.Ορισμοί

Αναπηρία είναι το αποτέλεσμα οργανικών ή περιβαλλοντολογικών αιτίων, που δημιουργούν ένα σύνολο εμποδίων σε σημαντικές περιοχές της ζωής, όπως η αυτοεξυπηρέτηση, η απασχόληση, η εκπαίδευση, η ψυχαγωγία και η γενικότερη κοινωνική συμμετοχή. Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας - Π.Ο.Υ. (World Health Organization - WHO) 2002.

Σήμερα, αναπηρία δεν θεωρείται κάποια κατάσταση ενός ανθρώπου, αλλά το αποτέλεσμα της σχέσης των ικανοτήτων ενός ατόμου και των απαιτήσεων του περιβάλλοντος.

Η μείωση της ικανότητας ενός ατόμου να πραγματοποιήσει μια λειτουργία ή δραστηριότητα ονομάζεται κατάπτωση ή απώλεια ικανότητας.

Γήρανση: Χαρακτηρίζεται από την απόκτηση προοδευτικά πολλαπλών χαμηλών καταπτώσεων των δεξιοτήτων, οι οποίες σχετίζονται με την όραση ή/και την ακοή ή/και την επιδεξιότητα ή/και την κίνηση ή/και την γνωσιακή ικανότητα. Ο συνδυασμός όλων αυτών μπορεί να οδηγήσει σε σημαντική συνολική απώλεια ικανοτήτων και ανάγκη υποστήριξης. Τα ηλικιωμένα άτομα δεν αντιμετωπίζουν τους εαυτούς τους ως αναπήρους και συχνά προσβάλλονται από τον χαρακτηρισμό αυτό.

Προσβασιμότητα: είναι η ικανότητα ενός χρήστη να επιδρά σωματικά ως προς ένα αντικείμενο ή μια υπηρεσία, για παράδειγμα να το φτάνει, να έχει αρκετή δύναμη ώστε να το μετακινεί κ.τ.λ..

Προβλήματα υγείας, εκ γενετής προβλήματα υγείας, η διαδικασία της γήρανσης, τραυματικά γεγονότα, μπορούν να οδηγήσουν σε κατάπτωση των ικανοτήτων. Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, απώλεια ικανοτήτων μπορεί να συμβεί σε ένα άτομο περιπτωσιακά ή παροδικά. Είτε αυτή η κατάπτωση (μόνιμη, περιπτωσιακή ή παροδική) οδηγεί σε αναπηρία είτε

όχι, καθορίζεται σίγουρα από κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, και το πιο σημαντικό από τον σχεδιασμό περιβαλλόντων, προϊόντων, συστημάτων και υπηρεσιών.

Παραδείγματα Περιπτώσιακής ή Παροδικής Απώλειας Λειτουργιών

- Λειτουργία χωρίς όραση: απασχολημένα μάτια (π.χ. οδήγηση), σκοτάδι
- Λειτουργία με χαμηλή όραση: μικρή οθόνη, περιβάλλον με καπνό, ξεχασμένα γυαλιά
- Λειτουργία χωρίς ακοή: πολύ θορυβώδες περιβάλλον, απασχολημένη ακοή, επιβαλλόμενη ησυχία (βιβλιοθήκες, συναντήσεις)
- Λειτουργία με χαμηλή ακοή: θορυβώδες περιβάλλον
- Λειτουργία χωρίς δυνατότητα ανάγνωσης: άλλη γλώσσα, επισκέπτες/ τουρίστες, ξεχασμένα γυαλιά
- Λειτουργία με μειωμένη ικανότητα χεριών: ζωηρό όχημα, διαστημικό όχημα

Η διεθνής βάση των αναπηριών δημοσιεύτηκε αρχικά από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας το 1980. Στηρίχθηκε σε ένα διευρυμένο ιατρικό μοντέλο, το οποίο περιγράφει ένα σύνολο από αιτίες, ξεκινώντας από την κατάπτωση δεξιοτήτων (impairment) (απώλεια σταθερότητας ή λειτουργίας), που οδηγούν στην ανικανότητα (disability) (απώλεια των ικανοτήτων) και τελικά στην αναπηρία (handicap) (απώλεια της ικανότητας συμμετοχής σε κοινωνικές διεργασίες). Έτσι η έμφαση πέρασε από την ιατρική κατάσταση στην πρόοδο της αναπηρίας και στις περιβαλλοντικές και κοινωνικές συνθήκες υπό το πρίσμα των οποίων αυτή πραγματοποιείται.

Τον Νοέμβριο του 2001, μετά από έρευνα επτά χρόνων, το πρωτότυπο μοντέλο αντικαταστάθηκε από μία Διεθνή Κατηγοριοποίηση των Ικανοτήτων, της Αναπηρίας και της Υγείας (International Classification of Functioning, Disability and Health, ICF). Αυτή η αλλαγή εστιάζει την

προσοχή της από την κατάσταση υγείας ενός ατόμου έως το πώς ζει με τις συγκεκριμένες "συνθήκες υγείας", με ποιο τρόπο αυτές μπορούν να βελτιωθούν ή να καλυτερέψουν, ώστε να αποκτήσει μια παραγωγική, γεμάτη ζωή. Με άλλα λόγια η προσοχή εστιάζεται περισσότερο στο πώς λειτουργούμε μέσα σε κοινωνικά ή άλλου είδους όρια, παρά στην κατάσταση υγείας του εκάστοτε ατόμου. Ακόμα πιο σημαντικό είναι ότι η προσοχή εστιάζεται στην αλληλεπίδραση ανάμεσα στην ιατρική κατάσταση, τους περιβαλλοντικούς παράγοντες και τους προσωπικούς παράγοντες, αλλά και στον τρόπο με τον οποίο όλα τα παραπάνω επηρεάζουν τις σωματικές λειτουργίες και διεργασίες, και τελικά τις δραστηριότητες και τη συμμετοχή του ατόμου σε αυτές.

Κατηγοριοποίηση Ικανοτήτων

Οι ικανότητες που είναι αναγκαίες για την συμμετοχή κάποιου στις δραστηριότητες της καθημερινής ζωής είναι 13. Εφτά από αυτές τις ικανότητες είναι σημαντικές για τον σχεδιασμό προϊόντων και υπηρεσιών:

όραση,

ακοή,

επικοινωνία,

νοητικές λειτουργίες,

μετακίνηση,

επιδεξιότητα

και

τέντωμα/φτάσιμο.

Ο Π.Ο.Υ. έχει προτείνει μια λεπτομερή Διεθνή Κατηγοριοποίηση της Σωματικής Λειτουργίας, Αναπηρίας και Υγείας (International Classification of Functioning, Disability and Health - ICF).

Βαθμός Ανικανότητας

Η συνολική ανικανότητα ενός ατόμου καθορίζεται από το σταθμισμένο άθροισμα των τριών πιο σοβαρών ανικανοτήτων του. Το απλό αυτό μοντέλο έχει την εξής μορφή:

σταθμισμένη πλήρης ανικανότητα = η χειρότερη επίδοση + 0.4 X (δεύτερη χειρότερη επίδοση) + 0.3 X (τρίτη χειρότερη επίδοση)

Οι βαθμοί επίδοσης σε κάθε μία από τις επτά κατηγορίες ικανοτήτων: όραση, ακοή, επικοινωνία, νοητικές λειτουργίες, μετακίνηση, επιδεξιότητες και τέντωμα / φτάσιμο μπορούν να υπολογιστούν με απλό τρόπο.

Το παραπάνω σταθμισμένο άθροισμα λαμβάνει τιμές από 0 ως 21,4 και σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα, αντιστοιχίζεται μετά σε μια κλίμακα από 0 ως 10 με καθορισμένα στάδια, όπου το 0 αναπαριστά την πλήρη ικανότητα (απουσία αναπηρίας) και το 10 την ελάχιστη ικανότητα (σοβαρή αναπηρία). Οι επιδόσεις μπορούν να συνδυαστούν, ώστε να προκύψει μια κλίμακα τεσσάρων σταδίων, που να περιλαμβάνει: την πλήρη ικανότητα (0), την αρκετά ικανοποιητική (1-2) και τη μέτρια (3-6) ικανότητα, και την χαμηλή (7-10) ικανότητα.

Βαθμός Ανικανότητας και Κατηγορίες Επίδοσης

Απώλεια Ικανοτήτων	Βαθμός Ανικανότητας	Βαθμός Επίδοσης	Βαθμός Ικανότητας
	0	0	Πλήρης ικανότητα
Χαμηλή	0.5 - 2.95	1	Αρκετά ικανοποιητική
	3 - 4.95	2	
	5 - 6.95	3	
Μέτρια	7 - 8.95	4	Μέτρια
	9 - 10.95	5	
	11 - 12.95	6	
Υψηλή	13 - 14.95	7	Χαμηλή
	15 - 16.95	8	
	17 - 18.95	9	
	19 - 21.4	10	

Τα αποτελέσματα της εφαρμογής του παραπάνω μοντέλου στη Μεγάλη Βρετανία έδειξαν ότι περίπου 8.582.200 ενήλικες - το 20% του πληθυσμού των ενηλίκων - παρουσιάζει κάποιο είδος αναπηρίας σύμφωνα με τον ορισμό που χρησιμοποιείται. Το 34% των ατόμων αυτών έχει μικρό βαθμό κατάπτωσης των λειτουργιών (υψηλό επίπεδο ικανοτήτων), το 45% έχει μέτριο βαθμό κατάπτωσης των λειτουργιών (μέτριο επίπεδο ικανοτήτων) και το 21% έχει μεγάλο βαθμό κατάπτωσης των λειτουργιών (χαμηλό επίπεδο ικανοτήτων).

Ο Π.Ο.Υ έχει προτείνει ένα λεπτομερές εργαλείο για την απόκτηση και την καταγραφή πληροφοριών σχετικά με τις σωματικές λειτουργίες και τις αναπηρίες ενός ατόμου: ICF check-list for International Classification of Functioning, Disability and Health

Αντιμετώπιση Αναπηρίας

Οι ικανότητες του ατόμου μπορούν να μεταβληθούν:

- χειρουργικά ή με αποκατάσταση ή με εκπαίδευση,
- με τη χρήση Προσωπικών Υποστηρικτικών Τεχνολογιών
- με την εγκατάσταση στο περιβάλλον Υποστηρικτικών Τεχνολογιών Προσαρμογών
- με την εφαρμογή των αρχών της Καθολικής Σχεδίασης (Universal Design) ή Σχεδίασης για Όλους (Design-for- All) ή Σχεδίαση Ενσωμάτωσης (Inclusive Design).

Ιδανικός Κόσμος

Σε έναν ιδανικό κόσμο:

- Κάθε τι σχεδιάζεται μέσω της προσέγγισης Σχεδίαση για Όλους,
- Υπάρχουν εγκατεστημένες στο περιβάλλον Υποστηρικτικές Τεχνολογίες Προσαρμογών,
- Καθένας που χρειάζεται Προσωπικές Υποστηρικτικές Τεχνολογίες μπορεί να τις αποκτήσει.

Προς βοήθεια των αναγνωστών, περιληπτικά παρατίθενται τα κάτωθι:

Ο ορος αναπηρία αναφέρεται σε άτομα με ειδικές ανάγκες ένεκα περιορισμού της κοινής ανθρώπινης δραστηριότητας λόγου, έργου ή άμεσης αντίληψης λόγω σωματικής ή πνευματικής βλάβης. Διακρίνουμε τους σωματικά ανάπηρους και τους διανοητικά ανάπηρους. Η αναπηρία γενικά διακρίνεται σε ολική και σε μερική.

Ολική αναπηρία

Η παντελής απώλεια της όρασης και στα δύο μάτια

Η ολοκληρωτική γενική μετατραυματική παράλυση

Η απώλεια των άνω άκρων, των χεριών.

Ο ακρωτηριασμός και των δύο μηρών ή κνημών.

Η αφασία.

Η παραπληγία.

Η ψυχοπάθεια, προερχόμενη από τραύμα στο κεφάλι.

Η «προϊούσα κινητική αταξία», ύστερα από τραύμα

Η απώλεια ενός άκρου και η αχρήστευση του άλλου

Ο ακρωτηριασμός ή η πλήρης αχρήστευση του ενός τουλάχιστον ποδιού

Μερική αναπηρία

Η μερική αναπηρία έχει ελαφρότερο χαρακτήρα και κυμαίνεται σε ποσοστά αναπηρίας.

2.Συνταγματική κατοχύρωση των Ανθρώπων με αναπηρία

Με βάση όσα ειπώθηκαν παραπάνω, εύκολα αντιλαμβανόμαστε ότι τα άτομα με ειδικές ανάγκες χρήζουν άμεσης προστασίας από το Σύνταγμα, προς κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους.

Στη σύγχρονη έννομη τάξη, η διασφάλιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων δεν είναι απλά «ιδιωτική υπόθεση» αλλά αποτελεί κρατικό σκοπό. Στο σύγχρονο πλαίσιο, τα συνταγματικά δικαιώματα τελούν υπό την εγγύηση του κράτους (αρ.25 παρ. 1). Με τη συνταγματική αναθεώρηση του έτους 2001, το αρ.25 θέτει ως κρατική αποστολή τη διασφάλιση όχι μόνο της ανεμπόδιστης, αλλά και της αποτελεσματικής άσκησης των δικαιωμάτων, εντείνοντας ακόμη περισσότερο την κρατική υποχρέωση για προστασία των ατομικών δικαιωμάτων.

Το περιεχόμενο όλων των συνταγματικών δικαιωμάτων διακρίνεται σε αμυντικό, προστατευτικό και εξασφαλιστικό. Το αμυντικό και προστατευτικό αναγνωρίζονται κατά γενικό κανόνα από το σύνταγμα, ενώ το εξασφαλιστικό αναγνωρίζεται σε ειδικές περιπτώσεις. Το αμυντικό στρέφεται ενάντια σε κάθε απειλή ανεξάρτητα από την προέλευση της, στρέ-

φεται δηλαδή κ α τ ά της κρατικής αλλά και κατά της ιδιωτικής εξουσίας. Το προστατευτικό στρέφεται π ρ ο ς το κράτος, όχι όμως και προς τους συνανθρώπους, και αξιώνει την παροχή βοήθειας για την απόκρουση απειλών προερχόμενων από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων. Το εξασφαλιστικό περιεχόμενο στρέφεται επίσης αποκλειστικά προς το κράτος και αξιώνει την παροχή των υλικών εκείνων μέσων και υπηρεσιών που είναι απαραίτητα για την άσκηση του δικαιώματος.

Το σύνταγμα μας, εκτός από ποικίλα συνταγματικά δικαιώματα που αποσκοπούν τόσο στην προστασία του φορέα τους, όσο και του ίδιου του δικαιώματος, περιέχει ορισμένες «θεσμικές εγγυήσεις». Θεσμικές εγγυήσεις είναι εκείνες που αποβλέπουν στη διασφάλιση του συνταγματικά κατοχυρωμένου θεσμού.

Κατοχύρωση των συνταγματικών θεσμών σημαίνει παράλληλα και κατοχύρωση των θεσμών. Η κατοχύρωση των θεσμών διασφαλίζει την ελευθερία του ανθρώπου.

Τα συνταγματικά δικαιώματα είναι δυνατόν λοιπόν να εφαρμόζονται όχι μόνο στο πλαίσιο της γενικής κυριαρχικής σχέσης κράτους-πολιτών, αλλά και στο επίπεδο μερικότερης έννοιας η θεσμού (παιδεία, εκκλησία, οικογένεια.. κλπ), είτε προς το γενικό, είτε προς το θεσμικό περιεχόμενο, όπως προσδιορίζεται από τη σχέση αιτιώδους συνάφειας. Ο άνθρωπος ζώντας στην οργανωμένη κοινωνία είναι αναγκασμένος να εισέλθει, να ζήσει και να λειτουργήσει μέσα στους μερικότερους θεσμούς που υπάρχουν και λειτουργούν στο πλαίσιο γενικότερης κοινωνικοκρατικής συνύπαρξης. Τα συνταγματικά δικαιώματα ασκούμενα μέσα στους θεσμούς, «θεσμοποιούνται», δηλαδή συστέλλονται. Η εφαρμογή κάποιου θεμελιώδους δικαιώματος μέσα σε κάποιο θεσμό, μπορεί να γίνει κατά δυο τρόπους. Είτε ως εφαρμογή όλης της έκτασης του περιεχομένου του δικαιώματος, δηλαδή ως εφαρμογή του γενικού περιεχομένου του, είτε ως εφαρμογή του θεσμικού του περιεχομένου.¹

Το κριτήριο βάσει του οποίου θα περιοριστεί το δικαίωμα εφαρμοζόμενο στα πλαίσια του θεσμού και τελικά θα προσδιοριστεί το μερικότερο «θεσμικό» περιεχόμενο του, είναι η αιτιώδης συνάφεια δικαιώματος και θεσμού. Ο κανόνας σύμφωνα με τον οποίο πραγματώνεται η θεσμική εφαρμογή των δικαιωμάτων είναι ότι επιτρέπονται οι αιτιώδεις και απαγορεύονται οι αναιτιώδεις περιορισμοί.

Έτσι οι διακρίσεις των συνταγματικών δικαιωμάτων βρίσκουν εφαρμογή τόσο στο ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο πεδίο. Άρα τα συνταγματικά δικαιώματα που βρίσκονται στα άρθρα 4-25 Σ. βρίσκουν πεδίο εφαρμογής και στον «ιδιαίτερο χώρο» των ατόμων με ειδικές ανάγκες, εφόσον το Σύνταγμα αποτελεί το πλαίσιο άσκησης αυτών σε όλες τις μερικότερες περιοχές του δικαίου.

Το δικαίωμα συμμετοχής στην ζωή είναι κάθε είδους συμμετοχή, ενεργητική η παθητική. Κατά συνέπεια, η δραστηριοποίηση, αποτελεί άσκηση συνταγματικού δικαιώματος το οποίο συνίσταται στην ατομική αλλά και στη συλλογική ελεύθερη δράση. Η ίδρυση της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία, ως ειδική απόκλιση του συνεταιρίζεσθαι, προβάλλει μια θεσμική αυτονομία των ατόμων με ειδικές ανάγκες, στην οποία η κρατική προστασία υλοποιείται μόνο με την ικανοποίηση του δικαιώματος για παροχές σ' αυτήν, καθιστώντας έτσι την ελεύθερη ανάπτυξη προσωπικότητας των εν λόγω ατόμων, κοινωνικό δικαίωμα.

2^α. Η ανθρώπινη αξία (άρθρο 2 Συντάγματος)

Ανθρώπινη αξία ως έννοια γένους είναι το σύνολο των γενικών, υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους. Άνθρωπος και ανθρώπινη αξία είναι όροι συνώνυμοι. Η ανθρώπινη αξία

ως έννοια γένους ταυτίζεται με τον άνθρωπο. Ό,τι είναι άνθρωπος στην πραγματικότητα, είναι ανθρώπινη αξία κατά δίκαιο (Πραγματική – δικαιοτική ταυτότητα). Ως έννοια είδους, η ανθρώπινη αξία ταυτίζεται με την προσωπικότητα. Προσωπικότητα είναι ο ειδικός συνδυασμός των γενικών υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους σε συγκεκριμένο άτομο η ανθρώπινη αξία προσδίδει ουσιαστικό περιεχόμενο στην προσωπικότητα την οποία ταυτόχρονο οριοθετεί. Ανθρώπινη αξία είναι και ισότητα και ελευθερία. Ανάμεσα στην αρχή της ισότητας και στην ανθρώπινη αξία υπάρχει στενότατη σχέση. Η δεύτερη προσδιορίζει την πρώτη και το αντίστροφο. Η αρχή αυτή συνδέεται με την υποχρέωση των ατόμων να σέβονται την ανθρώπινη αξία και την υποχρέωση του κράτους να σέβεται και να προστατεύει την ανθρώπινη αξία. Έτσι λοιπόν, το κράτος οφείλει να σέβεται την ανθρώπινη αξία των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες είναι μια αυτοτελής ανθρώπινη οντότητα της οποίας η αξιοπρέπεια πρέπει να είναι σεβαστή από όλους. Η ανθρώπινη αξία αποτελεί την πηγή, το μητρικό δικαίωμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην έννομη τάξη του κοινωνικού ανθρωπισμού, η ανθρώπινη αξία ως ανώτατη αξία, ως ανώτατη δικαιολογική αρχή είναι απαραβίαστη. Έτσι η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας συνδέεται άρρηκτα με τις θεμελιώδεις συνταγματικές υποχρεώσεις των ατόμων να σέβονται, και την υποχρέωση του κράτους να σέβεται και να προστατεύει την ανθρώπινη αξία. Έτσι είναι αντισυνταγματική η σωματική και ψυχολογική ταλαιπωρία ενός ατόμου με ειδικές ανάγκες, αντιμετωπιζόμενου ως «κατώτερου» όντος εξαιτίας αυτής ακριβώς της αναπηρίας του.

2β. Η ισότητα (άρθρο 4 Συντάγματος)

Η διάταξη του άρθρου 4 καθιερώνει τη Συνταγματική αρχή της ισότητας και αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ταυτόχρονης Συνταγματι-

κής καθιέρωσης αντικειμενικής αρχής και θεμελιώδους δικαιώματος. Η ισότητα διακρίνεται σε νομική και πραγματική. Έχει κυρίως την έννοια της ίσης μεταχείρισης και πιο συγκεκριμένα ίση μεταχείριση όλων των ομοίων περιπτώσεων. Η αρχή της ισότητας εμφανίζεται με δύο μορφές, την θετική (αρχή της ίσης μεταχείρισης) και την αρνητική (απαγόρευση των διακρίσεων). Η δεύτερη εκδηλώνεται ως αρχή της απαγόρευσης των δυσμενών ή και των ευμενών διακρίσεων. Οι άνθρωποι από την ίδια τη φύση διαφοροποιούνται ως προς το φύλο, τη φυλή, τις πνευματικές και σωματικές ικανότητες και επιδόσεις, την ηλικία κλπ. Οι φυσικές τους κλίσεις ασφαλώς δε συμπίπτουν. Το Σύνταγμα καθιερώνοντας την αρχή της ισότητας ασφαλώς δεν «καταργεί» τις μεταξύ των ανθρώπων διαφοροποιήσεις. Εν προκειμένω, απαγορεύεται η διαφορετική μεταχείριση των ατόμων λόγω φύλου, φυλής, ηλικίας κλπ. Ο ΟΗΕ με κυρίαρχα κείμενα την Οικουμενική Διακήρυξη και την Τελική Πράξη του Ελσίνκι, καθώς και το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν αναλάβει τη διεθνή προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι επιτροπές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του ΟΗΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο αλλά και μη κυβερνητικοί οργανισμοί όπως η Διεθνής Αμνηστία, η Διεθνής Ομοσπονδία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συνδράμουν στην καλύτερη προστασία και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ειδικά για μειονεκτούντα άτομα όπως είναι οι στερούμενης σωματικής και διανοητικής υγείας το κράτος μεριμνά και για την προστασία των δικών τους δικαιωμάτων στον αθλητισμό. (π.χ οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες στο Sarajevo και Calgary είχαν οργανωθεί για ανάπηρους άνδρες και γυναίκες). Αν και αθλητισμός και αναπηρία είναι έννοιες αντιφατικές, αφού η αναπηρία αποκλείει καταρχήν τις αθλητικές εκδηλώσεις, για τις οποίες απαιτείται αρτιμέλεια, εντούτοις, για λόγους ανθρωπιστικούς και

για να δοθεί η δυνατότητα στους ανάπηρους να συμμετέχουν στον αθλητισμό εντασσόμενοι στο κοινωνικό σύνολο και αποκτώντες την ψυχική υγεία και χαρά, τα τελευταία χρόνια καταβάλλεται προσπάθεια να δοθεί και στους αναπήρους η δυνατότητα συμμετοχής στους αθλητικούς αγώνες με τη λεγόμενη Παραολυμπιάδα. Επίσης με βάση το νόμο 2725/1999 (Όπως τροποποιήθηκε με τον 3057/2002) είναι σύμφωνες με την αρχή της ισότητας οι διακρίσεις που προβλέπονται και δεν αποτελούν «διακρίσεις» με την έννοια της ανισότητας και των τίτλων ευγενείας.

2γ. Η ελευθερία (άρθρο 5 Συντάγματος)

Η ελευθερία του ανθρώπου (προσωπική ελευθερία) είναι υλική, πνευματική και κοινωνική. Ο άνθρωπος απολαμβάνει την κοινωνική ελευθερία με την έννοια της «μη δουλείας» απολαμβάνει ελευθερία κίνησης στο φυσικό περιβάλλον, και τέλος απολαμβάνει ελευθερία πνευματική, ελευθερία σκέψης, στοχασμών και ιδεών. Οι τρεις αυτές πλευρές της ελευθερίας αποτελούν αδιάσπαστη ενότητα και προστατεύονται στο άρθρο 5. Στο άρθρο 5 Σ κάθε ένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χριστά ήθη. Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας αποτελεί το μητρικό δικαίωμα όλων των μερικότερων ελευθεριών. Έχει καθολικό χαρακτήρα αναφέρεται δηλαδή δε οποιαδήποτε εκδήλωση της ανθρώπινης ζωής. Το άρθρο 5, παρ2 προστατεύει τη ζωή, την τιμή και την ελευθερία. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων.

Η ελευθερία του ανθρώπου είναι υλική, πνευματική και κοινωνική. Στις

τρεις διαστάσεις της ανθρώπινης αξίας και της προσωπικότητας, αντιστοιχούν τρεις βασικές πλευρές της ελευθερίας. Η υλική-σωματική ελευθερία είναι ελευθερία επί του σώματος του ανθρώπου, έχει την έννοια του σωματικού αυτοκαθορισμού. Προστατεύει το ίδιο το σώμα του ανθρώπου. Είναι επίσης ελευθερία κίνησης στο φυσικό χώρο, στο φυσικό περιβάλλον. Στην εξασφάλιση της φυσικής (σωματικής) ελευθερίας αποσκοπούν οι συνταγματικές διατάξεις που συγκροτούν τη λεγόμενη προσωπική ασφάλεια. Το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας έχει προστατευτικό περιεχόμενο, στρεφόμενο προς το κράτος. Υπό την προστατευτική του διάσταση το δικαίωμα έχει αποκλειστικά κρατική κατεύθυνση και δεν παράγει οποιαδήποτε δέσμευση που να αφορά τους ιδιώτες. Οι ιδιώτες υποχρεούνται να μην προσβάλουν, όχι όμως και να προστατεύουν την ελευθερία του άλλου. Υποχρεούνται δηλαδή να σέβονται και να μη μειώνουν ως ανθρώπινες οντότητες, τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Η προεκετεθείσα συνοπτική ανάπτυξη των θεμελιωδών μητρικών δικαιωμάτων σκοπό έχει την περαιτέρω έρευνα του πώς προστατεύονται τα άτομα με αναπηρίες σε νομικό επίπεδο.

3. Προστασία σε νομικό επίπεδο

Ένας από τους σημαντικότερους στόχους της κοινωνικής νομοθεσίας είναι η προληπτική αντιμετώπιση του κινδύνου της αναπηρίας. Υπάρχει μεγάλη ποικιλία περιπτώσεων. Συχνά συναντούμε τους όρους, ανάπηροι, μειονεκτούντα άτομα, άτομα με ειδικές ανάγκες, άτομα με χρόνιες παθήσεις ή βλάβες. Η ΣΤΕ 2835/89 έκρινε ότι η έννοια του ανάπηρου κατά το άρθρο 28 παρ.6 Α.Ν. 1864/51 που αφορά συντάξεις επιζώντων είναι ευρύτερη από την έννοια της αναπηρίας κατά το άρθρο 28 παρ.2 του ίδιου νόμου που αφορά παροχές αναπηρίας.

Καινούργιες διαφοροποιήσεις την έννοια της αναπηρίας εισάγονται με το Ν 1902/90. Η αναπηρία κατά το άρθρο 27 κλιμακώνεται σε βαριά, απλή και μερική. Ωστόσο υπάρχει διαφορά και ως προς την προβλεπόμενη διάρκεια της αναπηρίας αλλά και ποιοτική-εννοιολογική διαφορά. Έτσι όταν ο ίδιος όρος στο ίδιο νομοθέτημα έχει διαφορετικό περιεχόμενο είναι εμφανές πόσο ευρύ πεδίο διαφοροποιήσεων υπάρχει σε νομοθετήματα που χρησιμοποιούν παραπλήσιες έννοιες για την κάλυψη διαφορετικών στόχων, π.χ. σε προνοιακά και ασφαλιστικά νομοθετήματα.

Στη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου δίνεται ο εξής ορισμός: ανάπηρος είναι κάθε πρόσωπο που είναι ανίκανο να αναλάβει μόνο του όλες ή μέρος των ατομικών και κοινωνικών φυσιολογικών αναγκών της ζωής και τούτο από ανεπάρκεια φυσικών ή διανοητικών ικανοτήτων». Απαραίτητος όρος για να θεμελιωθεί η έννοια του ανάπηρου στη νομική επιστήμη αλλά και στο χώρο άλλων επιστημών είναι η ύπαρξη κάποιας πάθησης ή βλάβης της υγείας. Συνδυάζοντας λοιπόν τα παραπάνω καταλήγουμε ότι αναπηρία είναι κάθε περιορισμός ή αποκλεισμός της ικανότητας να αναληφθεί μια δραστηριότητα με τον τρόπο και στην έκταση που θεωρείται φυσιολογικό για κάθε άνθρωπο ο οποίος περιορισμός προκαλείται από κάποια βλάβη της υγείας.

Μια αρκετά συχνή μορφή αναπηρίας είναι ο περιορισμός ή η κατάργηση της ικανότητας του ατόμου για εργασία. Κάτι τέτοιο δημιουργεί μεγάλη οικονομική απώλεια. Οι ανάπηροι χρειάζονται οικονομικές παροχές για να καλύψουν τις ανάγκες διαβίωσης τους.

Μια δεύτερη μορφή είναι η ανικανότητα αυτοεξυπηρέτησης. Αυτό δημιουργεί την ανάγκη της συμπαράστασης άλλων ατόμων για ανάπτυξη των στοιχειωδών δραστηριοτήτων της καθημερινότητας.

Μια τρίτη μορφή είναι οι ιδιαίτερες ανάγκες για εκπαίδευση όπως είναι η εκπαίδευση των τυφλών ή των κωφαλάλων ή τα αναπηρικά αμάξια των κινητικά ανάπηρων.

Στην τελευταία κατηγορία κατατάσσουμε τις υπόλοιπες ανάγκες που αφορούν τη γενική συμμετοχή των αναπήρων στον τρόπο ζωής του μέσου ατόμου μιας δεδομένης κοινωνίας. Όπως είναι η ανάγκη για ψυχαγωγία και κοινωνική επαφή.

3^α.Ανικανότητα προς εργασία

Η ανικανότητα για εργασία προσέλκυσε το ενδιαφέρον των φορέων κοινωνικής προστασίας. Η ικανότητα για εργασία αποτελεί όχι μόνο πηγή εισοδήματος αλλά και πηγή κοινωνικής καταξίωσης και ψυχολογικής ικανοποίησης. Ενώπιον της ισότητας όλων τα ανάπηρα άτομα έχουν ανάγκη τα κοινωνικοψυχολογικά οφέλη και συχνά πολύ περισσότερο από τα υγιή! Επομένως χρειάζεται μια γενικότερη κοινωνική προστασία και πρόνοια. Η κοινωνική πρόνοια διεθνώς είναι προσανατολισμένη στην κάλυψη της γενικής επαγγελματικής ανικανότητας, δηλ. της ανικανότητας ασκήσεως οποιουδήποτε επαγγέλματος.

Η έλλειψη ικανότητας αυτοεξυπηρέτησης και αυτόνομης διαβίωσης είναι η πιο δυσβάστακτη μορφή αναπηρίας. Κι αυτό διότι οι συνέπειες αφορούν και τα άτομα του περιβάλλοντος του που αναλαμβάνουν την φροντίδα του. Και φυσικά αυτό αποτελεί τροχοπέδη στην επικερδή απασχόληση του προσώπου που τον φροντίζει. Πρόσφατα η κοινωνική ασφάλιση επεκτάθηκε στην κάλυψη αναγκών με τη θέσπιση της προσαύξησης απολύτου αναπηρίας στη βασική σύνταξη αναπηρίας. Ο δικαιούχος είναι ο ανάπηρος.

Μια βασική συνέπεια της αναπηρίας είναι η αδυναμία του ατόμου να συμμετέχει στις βιοτικές εμπειρίες που είναι κοινές για τα φυσιολογικά άτομα. Η ενσωμάτωση των αναπήρων πρέπει να αποτελεί την βασική μέριμνα του κοινωνικού κράτους και μπορεί να βοηθηθεί από μέτρα κοινωνικής πολιτικής όπως πολεοδομικές παρεμβάσεις που να διευκολύνουν την κίνηση των σωματικά ανάπηρων.

3β. Ανάγκες ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης

Η αρμοδιότητα για την ειδική αγωγή ορίζεται ότι κατ' αρχήν ανήκει στο κράτος μέσω του Υ.Υ.Π.Κ.Α και του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας (άρθρο 10 Ν1143/81 καθώς και άρθρα 32,33,34, Ν 1566/85) Τα άρθρα αυτά αναφέρουν από τους ασφαλιστικούς οργανισμούς μόνο τον Ο.Α.Ε.Δ κι αυτόν ως φορέα επαγγελματικού προσανατολισμού. Για τη διαπίστωση των προϋποθέσεων προστασίας αρμόδια είναι τα τμήματα κοινωνικής πρόνοιας των νομαρχιών. Η καταλληλότητα του ατόμου κρίνεται από τα καταστατικά όργανα του ιδρύματος ειδικής αγωγής. Οι ασφαλιστικοί οργανισμοί υποστηρίζουν τις προσπάθειες

αυτές. Στην περίπτωση του Ι.Κ.Α με βάση τα άρθρα 32 και 42 Α.Ν. 1846/51 και το Π.Δ 891/78 «τα γραφεία κοινωνικής μέριμνας του οργανισμού είναι αρμόδια για την εφαρμογή προγραμμάτων προνοιακής φύσης του Ι.Κ.Α.» στα οποία συμπεριλαμβάνεται η παραπομπή ατόμων με ειδικές ανάγκες στα αντίστοιχα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Με το Ν861/78 η αρμοδιότητα των ασφαλιστικών οργανισμών επεκτάθηκε στην κάλυψη των δαπανών των ασφαλισμένων για υπηρεσίες ειδικής αγωγής. Στο άρθρο 6 ορίζεται ότι «η εις εκπαιδευτήρια, άσυλα, ιδρύματα, ή οιοδήποτε χαρακτηρισμού θεραπευτήρια παρεχόμενη αγωγή δι' ειδικής εκπαίδευσης ή επιμέλεια ή περίθαλψις των σωματικώς ή νοητικώς αναπήρων ή δυσπροσαρμόστων τέκνων ησφαλισμένων, εμπίπτει εις την υπό των ασφαλιστικών οργανισμών παρεχόμενη περίθαλψιν. Δια γενικής αποφάσεως του Διοικητικού Συμβουλίου εκάστου οργανισμού δύναται να ορισθεί συμμετοχή του ασφαλισμένου εις τας δαπάνας της ως άνω περιθάλψεως κατά ποσοστόν καθοριζόμενον δια της αυτής αποφάσεως και πάντως ουχί ανώτερον του ¼». Με την 101/9/931987 απόφαση του Δ.Σ. του Ι.Κ.Α η κάλυψη των δαπανών ειδικής αγωγής επεκτάθηκε και στα ενήλικα τέκνα των ασφαλισμένων. Η ιδιόρρυθμη αυτή παροχή

δημιούργησε αρκετά προβλήματα και αντιδικίες.

Υποστηρίζεται ότι με το άρθρο 6 Ν 861/78 εισάγεται νομοθετική εξομοίωση της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης με νοσοκομειακή περίθαλψη. Όμως το Σ.Τ.Ε τονίζοντας την αυτονομία της παροχής έκρινε ότι η καταβολή δαπανών για τη περίθαλψη σε ίδρυμα Ειδικής Αγωγής ρυθμίζεται αποκλειστικά από το άρθρο 6 Ν 861/78. Δεν είναι δυνατή ούτε συμπληρωματική εφαρμογή του κανονισμού νοσοκομειακής περίθαλψης του Ι.Κ.Α. Κατά την νομολογία η κάλυψη των δαπανών φοίτησης σε ειδικό σχολείο συνιστά παροχή αναπηρίας και όχι υγείας και επομένως το δικαίωμα σ αυτή υπόκειται σε 5ετή παραγραφή και όχι στην ειδική εξάμηνη παραγραφή των παροχών ασθένειας.

Αν και το άρθρο 10 Ν 1143/81 δίνει την εντύπωση ότι το κράτος αναλαμβάνει τη συνολική ευθύνη για την ειδική αγωγή κ εκπαίδευση στο άρθρο 18 του ίδιου νόμου αναγράφεται ότι οι σχετικές δαπάνες καλύπτονται από τους ασφαλιστικούς οργανισμούς και μόνο όταν δεν υπάρχει ασφαλιστική κάλυψη οι δαπάνες επιβαρύνουν το Δημόσιο.

3γ.Ειδική εκπαίδευση κωφών

Με το Ν 726/37 ιδρύθηκε το Εθνικό ίδρυμα προστασίας κωφαλάλων (Ε.Ι.Π.Κ) το οποίο έχει δημιουργήσει παραρτήματα σε πολλές πόλεις της χώρας μας. Έχει επίσης επικρατήσει μια ειδική διαδικασία εξέτασης κωφών μαθητών κατά το Π.Δ 465/81 άρθρο 4 παρ.7. Το Π.Δ 57/1990 άρ. 17 (ΦΕΚ 24/τ. Α) ή το Π.Δ 238/1988 αρ 13 ορίζουν τους φυσικώς αδύνατους υποψηφίους. Και τέλος ο Ν 1771/88 αρ.4 παρ.1 περ.6 αναφέρει την καθ υπέρβαση εγγραφή των κωφών

3δ.Επαγγελματική κατάρτιση και αποκατάσταση

Η επαγγελματική κατάρτιση και αποκατάσταση των ατόμων με αναπηρία είναι ένα σοβαρό πρόβλημα για το οποίο η πολιτεία δείχνει έντονο ενδι-

αφέρον μέσα από την ίδρυση του ΕΙΠΚ, του (ΕΙΑ) εθνικού ιδρύματος αναπήρων,(ΟΑΕΔ) Οργανισμού απασχόλησης εργατικού δυναμικού κ.α. Το Υπουργείο Εθνικής παιδείας και θρησκευμάτων κατά το Ν1566/85 αποτελεί τον αποκλειστικό φορέα για την ειδική επαγγελματική εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία όσον αφορά τη λειτουργία μονάδων ειδικής κατάρτισης.

Αξιόμιμμο είναι το χάσμα ανάμεσα στις καλές προθέσεις των εκπαιδευτικών και το παραγόμενο αποτέλεσμα!

Γι αυτό, το Τ.Ε.Φ.Α.Α Αθηνών έχει δημιουργήσει προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας γενικής εκπαίδευσης υπό την ευθύνη του εργαστηρίου προσαρμοσμένης κινητικής δραστηριότητας/ αναπτυξιακών και κινητικών διαταραχών.

3^ε.Επιδοματική προστασία παραπληγικών - τετραπληγικών

Το ειδικό επίδομα παραπληγικών-τετραπληγικών που απονέμεται από τους ασφαλιστικούς οργανισμούς σύμφωνα με το άρθρο 42 Ν 1140/81 είναι μια ιδιότυπη παροχή που έχει δημιουργήσει επανειλημμένα αμφισβητήσεις.

Η νομολογία χαρακτηρίζει το επίδομα αυτό ιδιόμορφη μορφή κοινωνικής ασφάλισης ή παροχή κοινωνικής ασφάλειας, όροι που παραπέμπουν στις γνωστές μας σύνθετες παροχές κοινωνικής ασφάλειας. Το επίδομα βέβαια καταβάλλεται και στους ήδη συνταξιούχους χωρίς ειδικότερες προϋποθέσεις,

πράγμα που θεωρήθηκε στοιχείο της ιδιορρυθμίας της παροχής από το Σ.Τ.Ε.

Κατά ρητή πρόβλεψη του νομοθέτη οι δικαιούχοι του επιδόματος δεν δικαιούνται ταυτόχρονα την προσαύξηση απολύτου αναπηρίας, εκτός αν είναι μεγαλύτερη, οπότε τους καταβάλλεται η διαφορά. Το επίδομα καλύπτει τις περιπτώσεις απολύτου αναπηρίας.

Ωστόσο με τις σύγχρονες οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις ιδιαίτερα με τη χρήση της πληροφορικής, είναι δυνατόν άτομα με βαρύτερες κινητικές αναπηρίες και επομένως κι αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης να είναι παρ' όλα αυτά, εργασιακά ενεργά. Η Σ.Τ.Ε 2241/88 έκρινε ότι ασφαλισμένος τετραπληγικός ο οποίος έχει εμπορική βιοποριστική δραστηριότητα δεν στερείται το δικαίωμά του στο επίδομα παραπληγικών-τετραπληγικών.

Στον προνοιακό χώρο οι παραπληγικοί τετραπληγικοί έχουν γίνει αντικείμενο ιδιαίτερης φροντίδας. Με την κοινή Υπ.Απ. 115750/3006/1981 προβλέφθηκε η χωρίς οικονομικές προϋποθέσεις χορήγηση του επιδόματος. Ο ρόλος της κοινωνικής πρόνοιας είναι να καλύπτει τις ανάγκες που δεν καλύπτονται από ασφαλιστικό οργανισμό, όπως επιβάλλει και το άρθρο 13 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη στο οποίο εκφράζεται η αρχή της επικουρικότητας.

Με την απόφαση Υπ.Απ. Γ4/Φ29/οικ1931/82 αυτή το επίδομα διατηρεί τον τίτλο «βοήθημα ανασφάλιστων παραπληγικών-τετραπληγικών» αλλά ορίζεται ότι «θεωρούνται ως ανασφάλιστοι» όσοι ασφαλισμένοι άμεσα ή έμμεσα και συνταξιούχοι δεν δικαιούνται το ασφαλιστικό επίδομα παραπληγικών-τετραπληγικών του Ν 1140/81. Τα ο επίδομα στοχεύει κυρίως στην κάλυψη των ειδικών αναγκών και δυσκολιών της αυτοεξυπηρέτησης που αντιμετωπίζουν τα (ΑμεΑ) άτομα με αναπηρία.

Κατά την ερμηνεία των αποφάσεων πρέπει να έχουμε εις νου την αρχή της επικουρικότητας και ότι η κοινωνική πρόνοια καλύπτει και τους ασφαλισμένους ακρωτηριασμένους που δεν δικαιούνται τις αντίστοιχες παροχές, όπως και τους κυριολεκτικά ανασφάλιστους. Τυχόν αντίθετη λύση που θα έθετε τους ασφαλισμένους σε χειρότερη νομική και πραγματική θέση από τους ανασφάλιστους θα μετέτρεπε στην συγκεκριμένη περίπτωση την ασφαλιστική ιδιότητα σε νομικό και κοινωνικό μειονέκτημα. Μια τέτοια λύση δεν φαίνεται να συμβιβάζεται με τη συνταγματική

κατοχύρωση του άρθρου 22 παρ.4 η οποία αν μη τι άλλο επιβάλλει την μη υπονόμηση του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης.

Το αν κάποια πάθηση συνεπάγεται ισοδύναμη λειτουργική ανικανότητα με την παραπληγία ή τετραπληγία θα κριθεί σύμφωνα με τα δεδομένα της ιατρικής επιστήμης. Από τη στιγμή πάντως που η αρμόδια υγειονομική επιτροπή γνωματεύσει καταφατικά το ανάπηρο

άτομο δικαιούται το προνοιακό επίδομα της Υπ.Απ.Γ4/Φ29/οικ1931/82 έστω κι αν δεν υπάρχει ρητή αναφορά στην πάθησή του.

De lege ferenda, φαίνεται σκόπιμο να οριστεί ότι οι γνωματεύσεις των ασφαλιστικών και νομαρχιακών υγειονομικών επιτροπών στα πλαίσια της νομοθεσίας περί παραπληγικών κ.λ.π. έχουν ισότιμη ισχύ για τους φορείς ασφάλισης και πρόνοιας. Αυτή η λύση εκτός από τον εξανθρωπισμό και την επιτάχυνση της διαδικασίας απονομής των παροχών θα εξασφάλιζε και τη διευκόλυνση της διοίκησης με αντίστοιχη μείωση του διοικητικού κόστους. Η πρόσφατη ρύθμιση του άρθρου 21 του Ν2072/92 προβλέπει ότι οι υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας, προκειμένου να εκδώσουν δωρεάν την κάρτα περιοριστών αστικών διαδρομών για πρόσωπα με αναπηρία από 67% και πάνω στηρίζονται σε γνωματεύσεις των ασφαλιστικών υγειονομικών επιτροπών, αν υπάρχουν.

3στ.Επιδοματική προστασία διανοητικά καθυστερημένων

Παρόμοια ζητήματα με αυτά που δημιουργούνται από τις διατάξεις περί επιδότησης παραπληγικών κ.λ.π. συναντάμε και στον τομέα της προστασίας των βαριά νοητικά καθυστερημένων.

Η επιδότηση των Β.Ν.Κ (με δείκτη νοημοσύνης κάτω του 30) θεσπίστηκε με την Υπ.Απ.Γ4/Φ12/οικ1930/1982. Η αρχική προϋπόθεση του ελέγχου εισοδήματος καταργήθηκε με την Υπ.Απ.Γ4β/Φ32/οικ591/1989. Κατά το άρθρο 1 Υπ.Απ.Γ4/Φ12/οικ1930/1982 η επιδότηση έχει στόχο την αντιμετώπιση των δαπανών συντηρήσεως και περιθάλψεως των Β.Ν.Κ.

Στο άρθρο 4 παρ.γ της ίδιας Υπ.Απ. ορίζεται ότι δικαιούχοι είναι οι Β.Ν.Κ στους οποίους δεν δίνεται για την ίδια αιτία, διαζευκτικά ή αθροιστικά κάποια παροχή(σύνταξη, οικονομική ενίσχυση ή άλλου είδους παροχή) άμεσα ή έμμεσα από οποιαδήποτε πηγή της ημεδαπής ή της αλλοδαπής (δημόσιο, ασφαλιστικό οργανισμό, Ν.Π.Δ.Δ κ.λ.π.) ίση ή μεγαλύτερη, από την οικονομική ενίσχυση της αποφάσεως αυτής. Αν τους δίνεται μικρότερη καταβάλλεται σ αυτούς η διαφορά.

Η ειδική ρύθμιση του άρθρου 4 παρ. δ, προβλέπει ότι αν καταβάλλονται από ασφαλιστικό οργανισμό ή το Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ οι δαπάνες για την περίθαλψη του Β.Ν.Κ σε ίδρυμα και η ενίσχυση είναι ίση ή μεγαλύτερη από το επίδομα της Υπ.Απ.Γ4/Φ12/ιοκ1930/1982 αποκλείεται η ταυτόχρονη καταβολή του επιδόματος Β.Ν.Κ Αν το ποσό είναι μικρότερο από το προνοιακό επίδομα Β.Ν.Κ. καταβάλλεται η διαφορά.

Τα άτομα που έχουν τόσο χαμηλό δείκτη νοημοσύνης ώστε να καλύπτονται από την Υπ.Απ.Γ4/Φ12/οικ1930/1982 δεν έχουν εργασιακή ικανότητα σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής τους κι έτσι δεν μπορούν να θεμελιώσουν δικαίωμα σε ασφαλιστική σύνταξη αναπηρίας. Ασφαλιστικά δικαιώματα μπορούν να θεμελιώσουν μόνο ως μέλη οικογενείας του άμεσα ασφαλισμένου.

3ζ.Επιδοματική προστασία τυφλών

Για να διευκρινιστεί η σχέση προνοιακών κι ασφαλιστικών παροχών είναι σκόπιμο να εξετάσουμε το είδος της ανάγκης που καλύπτεται σε κάθε περίπτωση. Κι αυτό γιατί η σώρευση παροχών που καλύπτουν διαφορετικές ανάγκες είναι δυνατή με την αρχή της επικουρικότητας. Το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα είναι η επιδοματική προστασία των τυφλών από την κοινωνική πρόνοια.

Η τυφλότητα δεν συνεπάγεται κατ αρχήν ούτε βιοποριστική ούτε βέβαια απόλυτη αναπηρία, η αρχή της επικουρικότητας εκφράζεται με ρητές δι-

ατάξεις που δεν αφήνουν περιθώρια αμφισβητήσεων όσον αφορά τη σχέση ασφαλιστικών και προνοιακών παροχών.

Το προνοιακό επίδομα τυφλότητας χορηγείται χωρίς έλεγχο οικονομικών μέσων. Το ύψος του κλιμακώνεται ανάλογα με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση του δικαιούχου. Τέλος η επιδοματική προστασία των τυφλών κλιμακώνεται ανάλογα με το αν πρόκειται για κάλυψη βιοποριστικών αναγκών ή μόνο για την κάλυψη ειδικών αναγκών.

4. Συμπεράσματα επί των μέχρι τώρα εκτεθέντων

Η ιστορική εξέλιξη των θεσμών της κοινωνικής πρόνοιας και της κοινωνικής ασφάλισης έχει επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό τις ιδέες που επικρατούν ακόμη και σήμερα.

Τα πρώτα μέτρα κοινωνικής πρόνοιας εμφανίζονται στην αρχαιότητα. Η συστηματοποίηση της κοινωνικής πρόνοιας οφείλεται τόσο στην επιθυμία για ανακούφιση της ανθρώπινης δυστυχίας, όσο και στην επιθυμία ελέγχου κάποιων απόκληρων της κοινωνίας που αποτελούσαν ενδεχομένως κίνδυνο για τη δημόσια τάξη. Στη χώρα μας ειδικά η τελική κατοχύρωση της αρχής του κράτους δικαίου και της αρχής του κοινωνικού κράτους γίνεται ταυτόχρονα, με το Σύνταγμα του 1975.

Με την πιο νομική έννοια ο όρος «κοινωνική ασφάλεια» εκφράζει εκτός από ένα κοινωνικοπολιτικό ιδανικό και το σύνολο των μέτρων που χρησιμοποιούνται για την πραγμάτωσή του. Περιλαμβάνει δηλαδή την κοινωνική ασφάλιση, την κοινωνική πρόνοια και την μέριμνα για την υγεία του πληθυσμού. Το μίνιμουμ περιεχόμενο της κοινωνικής ασφάλειας με τη νομική έννοια αποτυπώνονται στον Ευρωπαϊκό Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλειας που κυρώθηκε από τη χώρα μας με το Ν 1136/1981.

Το άρθρο 22 παρ, 4 του Συντάγματος του 1975 κατοχυρώνει την κοινωνική ασφάλιση. Η διάταξη αυτή έχει χαρακτήρα συνταγματικής εντολής

και θεσμικής εγγύησης. Το άρθρο 21 Σ κατοχυρώνει, κατά την ορθότερη άποψη την κοινωνική ασφάλεια στην ευρύτερη μορφή της. Η κατοχύρωση αυτή αναφέρεται κατ'εξοχήν στην κοινωνική πρόνοια, αλλά και σε άλλα μέτρα κοινωνικής πολιτικής όπως το Ε.Σ.Υ. Επειδή η κοινωνική ασφάλεια δεν έχει αρκετά καθορισμένο θεσμικό περιεχόμενο η διάταξη του 21 Σ δεν έχει χαρακτήρα θεσμικής εγγύησης. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε το 21Σ αναφέρεται στις κατηγορίες πολιτών που πρέπει να προστατευτούν κι όχι στα μέτρα προστασίας τους. Δεν υπάρχει δηλ ρητή αναφορά στους όρους κοινωνική ασφάλεια ή κοινωνική πρόνοια. Αυτό σημαίνει ότι ο νομοθέτης είναι ελεύθερος να προβαίνει σε ρυθμίσεις οι οποίες αποκλίνουν από τα βασικά χαρακτηριστικά του θεσμού. Δεν είναι άλλωστε η κοινωνική πρόνοια αυτή καθεαυτή που κατοχυρώνεται στο 21Σ αλλά το αποτέλεσμα της. Φυσικά ο κοινός νομοθέτης δεν είναι τελείως αδέσμευτος κατά τη διαμόρφωση των προνοιακών παροχών στα πλαίσια της κοινωνικής ασφάλειας. Από το συνδυασμό του 21Σ με το 2 παρ.1Σ και το 5 παρ.1Σ προκύπτει ότι η συνταγματική εντολή αφορά δυο τομείς: αφενός οφείλει ο κοινός νομοθέτης να διαμορφώσει ένα μίνιμουμ κοινωνικών παροχών που να εξασφαλίζει όχι μόνο τη βιολογική συντήρηση των προστατευόμενων προσώπων, αλλά και την αξιοπρέπεια τους και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Αφετέρου οι διαδικασίες απονομής των παροχών αυτών πρέπει να είναι τέτοιες ώστε να εξασφαλίζουν την αξιοπρέπεια των προστατευόμενων προσώπων.

Αν με τη λέξη δικαίωμα εννοήσουμε ένα γενικό κοινωνικό δικαίωμα τότε τόσο η κοινωνική ασφάλιση όσο και η κοινωνική πρόνοια καλύπτονται από τη συνταγματική κατοχύρωση των κοινωνικών δικαιωμάτων από το 22 παρ.4Σ και το 21Σ αντίστοιχα.

5. Δημόσιο «δικαίωμα» των προνοιακών παροχών

Ένα δημόσιο δικαίωμα κοινωνικής πρόνοιας χαρακτηρίζεται από την εξουσία του ατόμου να ικανοποιήσει ένα βιοτικό του συμφέρον απαιτώντας από δημόσιο φορέα κοινωνικής πρόνοιας να προβεί σε ορισμένη δικαστικά ελεγχόμενη πράξη ή παράλειψη. Η εξουσία αυτή ρυθμίζεται βασικά από κανόνες δημοσίου δικαίου. Το άτομο μετατρέπεται από παθητικός χρήστης κοινωνικών υπηρεσιών σε υποκείμενο αξιώσεων για αποτελεσματική προστασία.

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχουν δικαίωμα να ζητήσουν οικονομική ενίσχυση προνοιακού χαρακτήρα. Το δικαίωμα τους αναγνωρίζεται τυπικά από διοικητικές αρχές με συγκεκριμένη διαδικασία που βασίζεται σε δηλώσεις του Ν1599/86 κ σε φορολογικές δηλώσεις. Το άρθρο 33 παρ 1 περ.γ Ν1566/85 προβλέπει ότι «οι περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων είναι αρμόδιες για...γ) την παροχή συμβουλών στους διδάσκοντες, τους γονείς και τα ίδια τα άτομα με ειδικές ανάγκες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους.» Η αναγνώριση δικαιώματος κοινωνικής πρόνοιας φαίνεται επιβεβλημένη από τους νομοθετικούς σκοπούς της αλληλοαποδοχής αυτών των ατόμων από το κοινωνικό σύνολο και της αποτελεσματικής τους ένταξης στην παραγωγική διαδικασία.

Η θεώρηση των παροχών κοινωνικής πρόνοιας σαν αντικείμενα κρατικής ελεημοσύνης δεν συμβιβάζεται πλέον με τη συναγόμενη από το Σύνταγμα του 1975 αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου (βλ. τα άρθρα 5παρ 1, 17, 18, 21-25, 106 Συντ.) Σύμφωνα με την αρχή αυτή οι κοινωνικές παροχές δεν πρέπει να ναι αυθαίρετες αλλά να τείνουν στο ιδεώδες της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Ο αποκλεισμός της κοινωνικής πρόνοιας από την κοινωνική πολιτική απηχεί ξεπερασμένες αντιλήψεις, όταν ακόμα η προνοιακή προστασία ήταν αντικείμενο ατομικής ή συλλογικής φιλανθρωπίας. Στην εποχή μας τα πιο βασικά προνοιακά προγράμματα (για τη μητρότητα, τη οικογένεια,

τους ανάπηρους κ.α) σχεδιάζονται και υλοποιούνται συνήθως με κρατική μέριμνα, σύμφωνα με τις αρχές κ επιταγές του άρθρου 21 παρ 1-4Σ. Η έννοια της κοινωνικής πολιτικής άλλωστε ανάγεται στα κοινωνικά προβλήματα κ στην κοινωνική ευημερία. Είναι τόσο πλατιά ώστε να μη μπορεί να εξαιρεθεί από τα θέματά της ένας τόσο βασικός θεσμός για την κάλυψη κοινωνικών αναγκών όπως η κοινωνική πρόνοια.

6.Κοινωνική πρόνοια

6^α.Έννοια και περιεχόμενο

Το περιεχόμενο της κοινωνικής πρόνοιας έγκειται στην εξασφάλιση ελάχιστων μέσων συντήρησης για τους οικονομικά αδυνάτους και στη λήψη στοιχειωδών μέτρων προστασίας για άτομα που βρίσκονται σε ειδικές ή έκτακτες καταστάσεις ανάγκης. Η κοινωνική αρωγή και δράση συγκεκριμενοποιούνται με τα προνοιακά προγράμματα, υλοποιούνται δηλαδή με κανονιστικές πράξεις της διοίκησης κατά εξουσιοδότηση νόμου, ανάλογα με τα οικονομικά μέσα που διαθέτουν οι προνοιακοί φορείς.

Τελευταία στη χώρα μας θεωρείται θεμελιώδης σκοπός της κοινωνικής πρόνοιας η εξασφάλιση συνθηκών ζωής σύμφωνα με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.(άρθρα 2 παρ.1, 7παρ.2, 106 παρ.2 Σ.) Επίσης επιδιώκεται η εγγύηση των όρων για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του καθενός ακόμα κι αν παρουσιάζονται απρόβλεπτες πιεστικές ανάγκες.(άρ. 5 Συντ.)

Τέλος είναι δυνατή η σύνταξη συνταγματικής επιταγής προς το νομοθέτη και τη διοίκηση να ορίζουν τα ιδιαίτερα μέτρα προστασίας ανάλογα με τις συγκεκριμένες ανάγκες.(άρ.21 Συντ.)

6β.Συνταγματικά ερείσματα

Σύμφωνα με το άρθρο 21 Σ η Πολιτεία οφείλει με τη λήψη νομοθετικών, θεσμικών και διοικητικών μέτρων να εκδηλώσει έμπρακτα το ενδιαφέρον της για τα άτομα με αναπηρία.

Το σύγχρονο κράτος έχει αποστολή την υλοποίηση των προγραμμάτων κοινωνικής αρωγής και δράσης. Η αποστολή του προσδιορίζεται με ρητές συνταγματικές διατάξεις, με νόμους-πλαίσια και ιδίως με θεμελιώδεις αρχές δικαίου.

Ως αφετηρία έχουμε την θεμελιώδη αρχή του κοινωνικού κράτους και με βάση αυτή κατευθυνόμαστε προς τις ειδικές συνταγματικές διατάξεις. Σκοπός μας είναι η εξισορρόπηση των ατομικών συμφερόντων με το δημόσιο συμφέρον στα πλαίσια της παροχικής διοίκησης. ΟΙ ειδικοί συνταγματικοί κανόνες άλλοτε καθιερώνουν απλώς την κοινωνική αποστολή του κράτους όπως στο άρθρο 21 Συντάγματος. Και άλλοτε επιβάλλουν συγκεκριμένους τρόπους για την πραγματοποίησή της, με αποκέντρωση λ.χ. των κοινωνικών υπηρεσιών. Αξιοσημείωτο είναι πως όσο περισσότερο το άτομο αξιώνει από το κράτος την παροχή υπηρεσιών τόσο περισσότερο διακινδυνεύει τις ελευθερίες και τα δικαιώματά του. Κι αυτό διότι πρέπει να υποστεί στερήσεις ή εξαρτήσεις της προσωπικότητάς του. Η έννομη σχέση κοινωνικής πρόνοιας θεωρητικά εντάσσεται στην παροχική διοίκηση, αλλά ουσιαστικά μπορεί να συνεπάγεται σοβαρούς περιορισμούς της ελεύθερης και αξιοπρεπούς ζωής των διοικουμένων.

Επομένως κρίνεται επιβεβλημένη η επέμβαση του νομοθέτη και της κανονιστικής διοίκησης για την εξειδίκευση των προϋποθέσεων προνοιακών παροχών, έτσι ώστε να εξασφαλίζονται απόλυτα τα ατομικά δικαιώματα. Ο νομοθέτης είναι επιβαρημένος με την υποχρέωση οργάνωσης κάθε διαθέσιμης κοινωνικής υπηρεσίας, με τρόπο μάλιστα ανθρωποκεντρικό και αποτελεσματικό.

Μέσα από ένα σύμπλεγμα συνταγματικών διατάξεων και αρχών

προκύπτει ο σκληρός πυρήνας του θεσμού της κοινωνικής πρόνοιας. Το άρθρο 21 περιέχει κατευθυντήριες οδηγίες και επιταγές προς το νομοθέτη και θα μας απασχολήσει ιδιαίτερω. Σε περίπτωση κλειστής περίθαλψης γεννιέται το ζήτημα παραβίασης πολλών ατομικών δικαιωμάτων όπως της θρησκευτικής ελευθερίας(άρθρο 13παρ.1Σ), η οποία διακινδυνεύει σε περιπτώσεις κοινωνικών υπηρεσιών από ιδρύματα με αντίθετο προσανατολισμό. Το άρθρο 19 Συντ. για την τήρηση του απορρήτου των επιστολών διακινδυνεύει επίσης από προνοιακά όργανα που εξυπηρετούν την επικοινωνία αναπήρων με τρίτους. Το άσυλο της κατοικίας,(άρθρο 9Σ) διακινδυνεύει από ελέγχους των συνθηκών διαβίωσης προς χορήγηση προνοιακής προστασίας σε θεομηνίες καθώς και το άρθρο 25Σ για τους κοινωνικούς περιορισμούς των ατομικών δικαιωμάτων.

Το πλέγμα των διατάξεων που προαναφέρθηκαν καθώς και οι γενικές αρχές απηχούν την έννοια του θεσμού της κοινωνικής πρόνοιας.

7.Ευρωπαϊκή Ένωση-Ειδικότερα το άρθρο 26 του Κοινοτικού Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων

Άρθρο 26

Σύμφωνα με το άρθρο 26 του Κοινοτικού χάρτη των δικαιωμάτων των εργαζομένων, κάθε ανάπηρο άτομο ανεξάρτητα από προέλευση και φύση της αναπηρίας του, πρέπει να απολαμβάνει συγκεκριμένων πρόσθετων ευεργετημάτων με σκοπό να ευνοηθεί η επαγγελματική και κοινωνική του ένταξη. Τα ευεργετήματα πρέπει να αφορούν (ανάλογα με τις δυνατότητες των ενδιαφερομένων) την επαγγελματική κατάρτιση, την εργονομία, τη δυνατότητα πρόσβασης, την κινητικότητα, την κατοικία και τα μεταφορικά μέσα.

-Η 159/82 Διεθνής Σύμβαση Εργασίας για την επαγγελματική Επαναπροσαρμογή και απασχόληση των ατόμων με αναπηρία.

Με τον Ν. 1556/85 η διεθνής σύμβαση κυρώθηκε στη χώρα μας. Λαμβάνοντας υπόψη το άρθρο 28 του ελληνικού Συντάγματος, και την ιεραρχία των νόμων, «οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου.» Η χώρα μας πρέπει να επιτρέψει στα άτομα με αναπηρία να βρουν και να διατηρήσουν μια κατάλληλη απασχόληση, να εξελιχθούν επαγγελματικά και έτσι να διευκολυνθεί η ένταξή τους στην κοινωνία. Έχουμε υποχρέωση να εφαρμόζουμε ως χώρα πολιτική στο όνομα της αρχής της ισότητας και των ίσων ευκαιριών για τα άτομα με αναπηρία. Θα πρέπει να παρέχει και να αξιοποιεί υπηρεσίες επαγγελματικού προσανατολισμού, κατάρτισης και απασχόλησης, τοποθέτησης κι άλλες συναφείς υπηρεσίες οι οποίες προορίζονται να επιτρέψουν στα άτομα αυτά να βρουν και να διατηρήσουν μια απασχόληση και να προοδεύσουν επαγγελματικά.

Ένα θετικό γεγονός είναι ο εκσυγχρονισμός του κοινοτικού δικαίου για την απασχόληση των ατόμων με αναπηρία, την ίση μεταχείριση και την κατάργηση των ανισοτήτων. Η νέα οδηγία ζητά από τα κράτη μέλη την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου με συνέπεια και την εξεύρεση τρόπων καταπολέμησης των διακρίσεων. Η ελληνική νομοθεσία φροντίζει για την ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών οδηγιών σχετικά με την ίση μεταχείριση και την κατάργηση των ανισοτήτων.

Με νόμο καταργήθηκε ο όρος «αρτιμέλεια» για τις προσλήψεις στο Δημόσιο. Ο Ν 2839/2000 παρ.3 τροποποίησε την σχετική διάταξη του κώδικα κατάστασης των δημοσίων πολιτικών και διοικητικών υπαλλήλων και των υπαλλήλων των Ν.Π.Δ.Δ και οι λέξεις «η υγεία και η αρτιμέλεια των υποψηφίων υπαλλήλων» αντικαταστάθηκαν από τις λέξεις «η υγεία και η φυσική καταλληλότητα των υποψηφίων υπαλλήλων να ασκήσουν

τα καθήκοντα της αντίστοιχης θέσης». Προς άρση κάθε αμφισβήτησης το Υπ.ΕΣ.Δ.Δ.Α έστειλε διευκρινιστική εγκύκλιο προς τις δημόσιες υπηρεσίες, τα Ν.Π.Δ.Δ, τις περιφέρειες και τους Ο.Τ.Α α και β βαθμού, στο πλαίσιο κωδικοποίησης των ισχυουσών σήμερα ρυθμίσεων για τα άτομα με αναπηρία. Επιπλέον στον υπό κατάρτιση κώδικα δημοσίων υπαλλήλων θα περιλαμβάνεται ρητή κατοχύρωση της θέσης των ατόμων με αναπηρία.

Με μια άλλη οδηγία, προβλέπεται η ασφάλεια των εργαζομένων που αντιμετωπίζουν προβλήματα αναπηρίας. Διασφαλίζεται έτσι η ασφάλεια και η υγεία τους από οποιοδήποτε ρατσισμό. Κατοχυρώνεται το δικαίωμα για ένα ασφαλές εργασιακό περιβάλλον και για δικαιοσύνη. Έχει καταρτιστεί ένας κατάλογος για την εξασφάλιση της ασφάλειας της ειδικής αυτής κατηγορίας ανθρώπινου δυναμικού που αφορά το περιβάλλον, την σήμανση, το ωράριο, την εκπαίδευση, τις καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, την επιτήρηση, τις μεταθέσεις, τις προαγωγές, τις υποχρεώσεις και τα καθήκοντά τους. Έτσι και οι εργοδότες εξασφαλίζουν ένα περιβάλλον προσιτό και ασφαλές για υπαλλήλους, πελάτες και επισκέπτες.

Ο διοικητής της επιτροπής για την ασφάλεια και υγεία στην εργασία Hans-Horst Konkole δήλωσε: « Η Ευρώπη χρειάζεται να απασχολεί ανθρώπινο δυναμικό, του οποίου οι διαφορές ολοένα και αυξάνονται. Η οδηγία αυτή εξυπηρετεί και παρέχει πρακτική υποστήριξη σε αυτόν τον σκοπό. Ελπίζουμε ότι θα δώσει κίνητρο στις επιχειρήσεις ώστε να αναλάβουν θετικές δράσεις και αυτό θα οδηγήσει στη διαμόρφωση ενός καλύτερου εργασιακού περιβάλλοντος για τα άτομα με αναπηρία.»

Εν τέλει να τονίσουμε ότι η Ε.Ε έχει αναλάβει ένα πρόγραμμα δράσης κατά των διακρίσεων (2001-2006). Η απόφαση αυτή πάρθηκε από το συμβούλιο της 27ης Νοεμβρίου 2000 σχετικά που αποφάσισε για το πρόγραμμα κοινοτικής δράσης για την καταπολέμηση των διακρίσεων (άρθρο 13 της συνθήκης ΕΚ)

7^α.Λοιπές διεθνείς συμβάσεις

Νόμος 1136/1981 περί κυρώσεως του ευρωπαϊκού κώδικος κοινωνικής ασφάλειας

Μέρος ΙΧ, παροχές αναπηρίας(άρθρα 53-58)

Νόμος 2619/1998

«Κύρωση της σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ατόμου σε σχέση με τις εφαρμογές της βιολογίας και της ιατρικής:Σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την Βιοϊατρική»(άρθρο 6)

Νόμος 1342/1983

«Για την κύρωση της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών»(άρθρο 11αριθμός 1 εδ.ε)

Νόμος 1856/1989

«Κύρωση διεθνούς σύμβασης εργασίας υπ αριθμόν 142 για το ρόλο του επαγγελματικού προσανατολισμού και της εκπαίδευσης στην αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού»(άρ.1 και 3)

8.Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Δύο είναι οι σημαντικότερες αποφάσεις που πάρθηκαν και σηματοδότησαν την κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ΑμεΑ. Η μια 2856/20.12.71 αναφέρεται ειδικά στα συνταγματικά δικαιώματα των πνευματικά καθυστερημένων παιδιών και η άλλη 3447/9.12.75 αναφέρεται γενικά στα δικαιώματα των ΑμεΑ.

Το πνεύμα και ο σκοπός της Διακήρυξης σκιαγραφείται ως εξής;

-Τα άτομα με αναπηρία έχουν ίσα δικαιώματα με τους άλλους ανθρώπους

-Έχουν δικαίωμα για ιατρική, ψυχολογική και λειτουργική μεταχείριση

- Δικαίωμα για οικονομική και κοινωνική ασφάλιση και για ένα καθώς πρέπει επίπεδο ζωής
- Δικαίωμα να λαμβάνονται οι ειδικές ανάγκες υπόψη σε όλα τα επίπεδα του οικονομικού και κοινωνικού σχεδιασμού
- Δικαίωμα να ζουν με τις οικογένειες τους ή με τους θετούς γονείς τους και να λαμβάνουν μέρος σε όλες τις κοινωνικές, δημιουργικές ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες
- Κανένα ανάπηρο άτομο δεν θα υπόκειται όσον αφορά την κατοικία του, σε διαφορετική μεταχείριση, άλλη από εκείνη που απαιτείται από την κατάσταση του ή από τη βελτίωση της κατάστασης του
- Εάν η παραμονή ενός ανάπηρου σε ένα ειδικό ίδρυμα είναι απαραίτητη, το περιβάλλον και οι συνθήκες ζωής σ αυτό θα ναι όσο το δυνατό πλησιέστερες μ εκείνες της κανονικής ζωής ενός συνομιλήκου του.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όπως θα έγινε αντιληπτό, τα άτομα με ειδικές ανάγκες είναι άτομα με ειδικές ικανότητες όπως συνηθίζεται να αποκαλούνται. Είναι άτομα που, δεδομένου των συνθηκών, δεν έχουν ακριβώς ανάγκη «ίσης μεταχείρισης», (αυτό με βάση την παρούσα τοποθέτηση θεωρείται αυτονόητο), μα ανάγκη για ίσες ευκαιρίες και ίδια αντιμετώπιση. Η αντίληψη «ίσα δικαιώματα ίσες ευκαιρίες» πρέπει να γίνει πραγματικότητα. Ο κοινωνικός ρατσισμός και αποκλεισμός που αντιμετωπίζουν καθημερινά στη ζωή τους τα άτομα με αναπηρίες θα πρέπει να αποτελεί φαινόμενο αποδοκιμασίας από όλους μας. Στο πλαίσιο άρσης αυτής της συμπεριφοράς, δηλαδή της κάθε είδους εκμετάλλευσης, κακομεταχείρισης και ταπεινωτικής αντιμετώπισης, κινούνται οι συνταγματικοί και κοινοί μας νομοθέτες, καθώς επίσης και οι ρυθμίσεις που γίνονται σε διεθνές επίπεδο. Εξάλλου, κανένας άνθρωπος δεν επιλέγει να γεννηθεί ή να αποκτήσει κάποια ανα-

πηρία..

NΟΜΟΛΟΓΙΑ και ΝΟΜΟΙ σχετικά με τα ΑμεΑ

-Ν.1946/14.5.1991 άρθρο 46

Εισαγωγή άνευ εξετάσεων σε ΑΕΙ και ΤΕΙ ατόμων με ειδικές ανάγκες

-Ν. 1648/86 άρθρο 1 παραγρ,4 και Ν.2224/94 άρθρο 22

Επαγγελματική προστασία κωφών

-Απόφαση Υπ. Συγκοινωνιών 33950/84

Άδειες οδήγησης αυτοκινήτων από κωφά άτομα

-Ν. 1902/90 και Π.Δ 334/88

Συντάξεις αναπηρίας σε κωφά και βαρήκοα άτομα ασφαλισμένα στο ΙΚΑ και στον ΟΓΑ

-Κοινές υπουργικές αποφάσεις ΔΔ3β/423/73, 56/80 Γ4β/1904/84

Χορήγηση οικονομικής ενίσχυσης (επιδόματος)σε κωφάλαλα άτομα

-Αποφάσεις Υπ. Εργασίας 446/95

Εργονομικές Διευθετήσεις χώρου εργασίας

Κατά Υπ. Εργασίας και κοινωνικών ασφαλίσεων ο ΟΑΕΔ συμμετέχει στη δαπάνη του εργοδότη για την εργονομική διευθέτηση του χώρου εργασίας ενός ατόμου με ειδικές ανάγκες σε ποσοστό 90% της συνολικής δαπάνης χωρίς όμως να υπερβαίνει το ποσό των 200000 δρχ. με σκοπό να γίνουν οι απαραίτητες διευθετήσεις προκειμένου να διευκολυνθεί η απασχόληση του ανάπηρου ατόμου και να γίνει αυτή πιο άνετη, ασφαλής και παραγωγική.

Απόφαση Υπ. Εργασίας 33734/95

Επιχορήγηση εργοδοτών για απασχόληση ΑμεΑ

- Άρειος Πάγος 426/2000

Περίληψη: Αυτοκινητιστικό ατύχημα -τραυματισμός- αποζημίωση για διαφυγόντα κέρδη και για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης

για χρόνο μεταγενέστερο-ασφάλιση αυτοκινήτου- ασφαλισμένος-αναγωγή

-Διαφορές από μίσθωση κυλικείου σε ανάπηρους ή θύματα πολέμου

ΣΕ 2895/1993, Πρωτογενής επεξεργασία ΕΠΙΚΑΥΠ

Οι διαφορές που προκύπτουν από σύμβαση μίσθωσης κυλικείου μεταξύ ν.π.δ.δ. και ανάπηρων ή θυμάτων πολέμου είναι αστικές διαφορές και ανήκουν στη δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων. Τα δικαστήρια αυτά είναι τα μόνα αρμόδια να διαπιστώσουν τυχόν ακυρότητα της σχετικής σύμβασης και την αποβολή των αιτούντων από το μίσθιο.

ΣΕ 2371/1988, ΔιΔικ 1989, 43

Οι διαφορές μεταξύ διοίκησης και τρίτων σχετικά με τη νομιμότητα ορισμένων ρυθμίσεων των πράξεων αποκατάστασης αναπήρων και θυμάτων πολέμου είναι ακυρωτικές και υπάγονται στο ΣΕ. Διαφορές ουσίας είναι αυτές που ανακύπτουν μεταξύ της διοίκησης και εκείνων που επικαλούνται δικαιώματα σχετικά με την ύπαρξη, αναγνώριση, έκταση ή προσβολή δικαιωμάτων αποκατάστασης. Αυτές υπάγονται στο Διοικητικό Πρωτοδικείο. Αναιρείται η απόφαση Διοικητικού Πρωτοδικείου, με την οποία εκδικάσθηκε ενώπιον του ένδικο μέσο ως προσφυγή ουσίας. (Αντίθετη μειοψηφία: Προσφυγή ουσίας μπορεί να ασκήσει στο Διοικητικό Πρωτοδικείο όχι μόνο εκείνος που αξιώνει δικαίωμα, αλλά και οποιοσδήποτε τρίτος που έχει έννομο συμφέρον να αμφισβητήσει διοικητική πράξη που αναφέρεται σε δικαιώματα αποκατάστασης άλλων προσώπων). Το ΣΕ κρατεί την αίτηση αναίρεσης για να την δικάσει ως αίτημα ακύρωσης.

-Οργανισμός περίθαλψης Ασφαλισμένων Δημοσίου(ΟΑΕΔ)

ΦΕΚ 213 τεύχος β 17.2.2005

Αποφάσεις αριθμός οικ. 2/7029/0094

Δικαιούχοι κατά άρθρο 3 και οι ανάπηροι (άρ.1,2 του Ν.Δ/τος 1044/1971 Ν.812/1943 Α.Ν 1512/1950)

-Σύνταξη αναπηρίας υπό προϋποθέσεις (βλ. ιστοσελίδα www.disabled.gr)

N.2084/1992 άρ.47

Συνταξιοδότηση διπλοσυνταξιούχων

-N. 1078/80, N. 1914/90

-824/1987 ΑΠ

ΔΕΝ 1988(536), ΕΕΝ 1988(538). Ανάπηρος πολέμου ο οποίος έχασε την όραση και των δυο οφθαλμών. Πρόσληψη θεραπεινίδος. Αποδοχές αυτής κατά την απόλυσή της. Σύνταξη γήρατος. Υπόχρεος προς πληρωμή της αποζημίωσης είναι ο ανάπηρος και όχι το Ελληνικό Δημόσιο.

-2656/2000ΔΕΦ ΑΘ

ΑΡΧΝ2001(287) Οι αποφάσεις της αρμόδιας επιτροπής του Ν.1648/1986 περί αποκαταστάσεως των αναπήρων και εν τω εν γένει ατόμων με ειδικές ανάγκες πρέπει να είναι ειδικώς αιτιολογημένες ως προς τη συνδρομή στο πρόσωπο του αναπήρου κ.τ.λ. της ανυπαίτιας καταλληλότητάς του. Η ανωτέρω αιτιολογία και η ορθότητά της ελέγχεται, κατόπιν ασκήσεως προσφυγής από τα αρμόδια διοικητικά δικαστήρια.(με σημείωση Χρ.Νικολαΐδη ,στο ΑρχΝ 2001,289).

-1373/1999 ΑΠ

ΕΕΡΓΔ2001(64) Προστασία πολεμιστών αναπήρων και θυμάτων πολέμου και μειονεκτούντων προσώπων.Ν.1256/1982

-2097/1999ΣΤΕ

Α Δημοσίευση Νόμος 1999(1) Αναγκαστική τοποθέτηση αναπήρων και μειονεκτούντων προσώπων στο Δημόσιο τομέα βάσει του Ν.1648/1986.Προύποθέσεις. Αντικατάσταση αυτών των προστατευόμενων προσώπων κατόπιν αιτήσεως του εργοδότη. Προϋποθέσεις. Για την αντικατάσταση του αναγκαστικώς τοποθετηθέντος υπαλλήλου δεν αρκεί η επίκληση της ακαταλληλότητας του από τον εργοδότη, αλλά η αρμόδια επιτροπή του άρθρου 8 Ν.1648/1986 πρέπει να αιτιολογήσει ειδικώς την απόφαση περί της αντικαταστάσεως του και να βεβαιώσει ότι ο αντικα-

θιστάμενος δεν μπορεί να ανταποκριθεί στα καθήκοντα της θέσης του, ούτε σε καμιά άλλη θέση της επιχείρησης, παραθέτοντας στοιχεία και περιστατικά που να δικαιολογούν την κρίση της. Περιστατικά.

-708/1998 ΑΠ

Δ/ΝΗ 1999 (598) Ανάπηροι και προστασία αυτών από τις διατάξεις του Ν.1648/1986. Περιλαμβάνονται στα προστατευόμενα άτομα και οι δικηγόροι που είναι ανάπηροι. Αναγκαστική τοποθέτηση δικηγόρων. Επαναφορά απολυθέντων κατά το ν.δ 76/1974 και του ν.193/1975. Υποχρεώσεις του νπδδ όπου επανέρχεται ο υπάλληλος αναφορικά με τους όρους της εργασίας του. Επαναπρόσληψη τυφλού δικηγόρου και υποχρέωση πρόσληψης και βοηθού. Δεκτή η αναίρεση κατά το άρθρο 559 αρ.1 του ΚΠολΔ

-4854/1984 ΣΤΕ

Η κρίση περί του αν ο ανάπηρος βρίσκεται διαρκώς σε κατάσταση που απαιτεί συνεχή επίβλεψη, περιποίηση και συμπαράσταση άλλου προσώπου ανήκει στην αρμοδιότητα της οικείας υγειονομικής επιτροπής

-3473/1987 ΣΤΕ

Το δικαίωμα προς σύνταξη λόγω αναπηρίας συναρτάται προς την ικανότητα του ασφαλισμένου να αποκερδαίνει τα προς βιοπορισμό αναγκαία μέσα, η στάθμευση της ικανότητας αυτής δέον όπως στηρίζεται σε υποκειμενικά κριτήρια κι όχι σε αντικειμενικά.(ΣΤΕ 3035/85,ΣΤΕ 3979/85,ΣΤΕ 2062/86,ΣΤΕ 1289/87)

-4502/88 ΣΤΕ

Η κρίση των υγειονομικών επιτροπών του ΙΚΑ για διαπίστωση απονομής των όρων για την απονομή συντάξεως ολικής ή μερικής αναπηρίας ή τη χορήγηση ειδικού επιδόματος αναπροσαρμογής, εφόσον αιτιολογείται προσηκόντως είναι δεσμευτική. Εάν προκύπτει ζήτημα πληρότητας της αιτιολογίας των γνωματεύσεων των Υγειονομικών Επιτροπών μπορούν τα ασφαλιστικά όργανα και τα διοικητικά δικαστήρια να κρίνουν περί

του αιτιολογημένου των γνωματεύσεων αυτών λαμβάνοντας υπόψη και τις εγγραφές του ασφαλισμένου στο βιβλιάριο υγείας.

-2229/1988 ΣΤΕ

Ασφαλιστικώς ανάπηρος θεωρείται και εκείνος που εισήλθε στην ασφάλιση του ΙΚΑ με ορισμένη αναπηρία και εργάστηκε με την κατάσταση αυτή αλλά με την πάροδο του χρόνου έχασε τη βιοποριστική του ικανότητα, είτε λόγω νέας παθήσεως ή επιδεινώσεως της παλιάς, είτε λόγω παρόδου της ηλικίας και μεταβολής των συνθηκών εργασίας στον κύκλο της απασχολήσεως του και αν δεν επιδεινώθηκε η πάθηση με την οποία εισήλθε στην ασφάλιση(βλ. και ΣΤΕ 3979/1985, ΣΤΕ 67/1987, ΣΤΕ 965/1989)

-1442/1989 ΣΤΕ

Προκειμένου να εκτιμηθεί η δυνατότητα ανάπηρου να εξασφαλίσει τα βιοποριστικά μέσα λαμβάνεται υπόψη το επάγγελμα που αποτελούσε τη συνήθη απασχόληση του όταν ήταν υγιής κι όχι η τελευταία απασχόληση αυτού η οποία είναι δυνατόν να μην συμπίπτει με το σύνηθες επάγγελμά του.

-20190 Εγκύκλιος ΙΚΑ

Δεν δικαιούνται επίδομα απόλυσης αναπηρίας οι τυφλοί συνταξιούχοι, που το ποσό της συντάξεως τους έχει υπολογισθεί προνομιακά. Εγκύκλιος ΙΚΑ άρ.20/1999

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βλάχος Δημήτριος.Σωτ. Η αρχή της ισότητας στο Δημόσιο Δίκαιο, Αθήνα 1952

Δαγτόγλου Δ. Συνταγματικά Ατομικά Δικαιώματα, Συντετμημένη Φοιτητική έκδοση, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991

Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα-παραδόσεις Συ-

νταγματικού Δικαίου, Τόμος III, I έκδοση Αθήνα 2004- ο ίδιος, Τα αμυντικά Δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της εννόμου τάξεως, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1981

Κοσμάτος Κώστας, Το θεσμικό πλαίσιο για τα άτομα με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα- Συλλογή βασικής νομοθεσίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2002

Κρεμαλής Κωνσταντίνος, Το δικαίωμα του ατόμου για Κοινωνική Πρόνοια, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα 1991

Ο ίδιος- (Επιστημονικός υπεύθυνος) Πανδέκτης νομολογίας Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλειας

Ματθαίου Κ.Ανδρέας, Αλληλεπίδραση Κανόνων Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας στους κλάδους της αναπηρίας, (διδακτορική διατριβή), Εκδόσεις Ερευνητικού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Κοινωνικών Ασφαλίσεων Υγείας και Πρόνοιας, Διευθυντής: Κρεμαλής Κωνσταντίνος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996

Στασινός Δ.Π., Η ειδική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Αντιλήψεις, Θεσμοί και πρακτικές. Κράτος και ιδιωτική Πρωτοβουλία(1906-1989), Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1991